

,,mental, nec mentitur, nec est perjurus: haec propositio potest habere vel sensum universalem: Omnis iste modus restringendi est liber a mendacio et perjurio; et sic propositio *contradictoria* erit particularis: Aliquis modus ex his non est liber a mendacio et perjurio; vel *sensum particularem*: Aliquis ex ipsis modis restringendi est liber a mendacio et perjurio: et sic propositio *contradictoria* erit: Nullus modus ex his est liber a mendacio: cum ergo ex mente docentium hanc thesim, et ex causa, quae Pontificem promovit ad damnandum, constet, damnatam in sensu particulari acceptam esse, erit damnans Ecclesiae propositio universalis et latius patens. Idem dicendum de prop. 29. quod metus excusat simulationem Sacramenti: de prop. 34. quod liceat procurare abortum, ne puella diffametur vel occidatur: de prop. 53. quod liceat plures partes Sacri simul audire etc.

,,Observatio 1. Quivis ad lectionem auctorum, maxime qui scripserunt, ante annum 1665. accedere debet probe gnarus propositionum damnarum; quas optime detegent Dom. Viva: *Theses damnatae* etc., Cardenas S. J., Duarte Ord. S. Franc. Reform. etc., qui pariter exhibet prohibitiōnem Alex. VIII. ne quis damnet, censuret etc., alterutram sententiam de attritione ex metu gehennae.

,,Quando Pontifex damnat propositionem, non semper prohibet illius auctorem, et quando damnat propositionem copulativam, non semper damnat singula ejus membra; patet utrumque in prop. 32 ab Innoc. XI. damnata: *Licet defendere defensione occisiva bona, quae actu possidemus, et ad quae jus inchoatum habemus, et quae nos possessuros speramus.* 3. Praeterea quando Papa concedit alicui *privilegium*, probari id a privilegiato oportet, cum privilegia sint quodammodo vulnera legum, res facti, et saepius jam revocata ab Ecclesia, inter quas revocationes terna sunt magis solemnē scil. a Tridentino, ab Urbano VIII. et a Clemente X. ut supra. 4. Ex quibus colligitur aliud esse, si Papa judicium ferat de propositione prout jacet, aliud relate ad contextum, vel auctorem.

,,Q. 10. Quid Ars Critica?

,,R. Est ars ferendi sanum judicium de rebus ad doctrinam vel historiam pertinentibus: unde etiam bifarium distinguitur, dum una *res juris*, ut vocant, seu auctoris doctrinam, opus, sensum etc. examinat, altera *res facti* seu historias. Ejus regulae sunt. 1. *Maxime attendendum, quo fine tempore, idiomate ac circumstantiis auctor scripsit.* Sic aliis videtur Augustinus dum Pelagium impugnat, alias dum Manichaeos. Item juxta s. Thomam minus caute scripsere antiqui, quam moderni, dum ipsa temporum securitas ab haeresibus immunis libiores calamos fecerit; alias verborum sensus, quae ad populum, alias quae in rigore inter Scholas prolata sunt. 2. *Propositiones faciunt a libris abstractae alium non raro sensum, quam in librorum contextu:* quare non meretur auctoritatem ille, qui deprehendit malitiose textus truncasse aut documenta suppressisse, quae illius adversantur doctrinæ; neutquam tamen textum truncasse censendus est, qui tacuit quod ad rem non pertinet: et universim auctoritas habet se ad certitudinem, sicut casus in quibus auctor fefellit, aut non fefellit. 3. *Opus antiquo auctori adscriptum summe dubium est, si aut toti antiquitati ignotum fuerit, aut stylus discrepet a reliquis ejus operibus, aut contrarium tueatur iis, quae hic auctor alibi docet, quin mutatae opinionis moneat lectorem.* Nempe unus testis coaevis, caeterum veritatis amans, preferendus est pluribus non coaevis, et silentium Synchoronorum suspectam merito relationem facit. 4. *Quod personas et res refert scriptoris aeo posteriores, aut voces postea primum usu receptas,*

,,opus apocryphum est; liber autem apocryphus quinque significaciones habet, vel quod alterius auctoris, vel quod incerti auctoris, vel quod hujus quidem auctoris, sed corruptus, vel continens falsa, vel quod prohibitus liber sit. Plura *Gisbert et alii*, qui contendunt, quemadmodum moderatus *Criticae* usus optimus est, ita illius abusum esse rei catholicae summe perniciosum. Certe *sanae Criticae* debemus: 1. Quod *Epistolae Decretales* primis quatuor saeculis usque ad Siricium Papam credantur paucae geninae, utpote non a s. Isidoro Hispalensi, sed ab alio Isidoro Mercatore vel Peccatore dicto evulgatae. 2. Quod *Libri Carolini*, qui Carolo Magno attribuuntur, apocryphi censeantur, cum Canones Synodi II. Nicaenae vel corruptos, vel ab Icōnolasta male versos esse, detectum sit: aliter de *Capitulari Caroli Magni Aquisgrani* facto loquendum est. 3. Quod *dīstingui* debeat inter traditiones Divinas, Apostolicas et Ecclesiasticas; inter decreta pertinentia ad fidem, et oeconomiam; inter judicium Synodi, et judicium Episcoporum tantum etc., cum ad judicium Synodi requirant, ut conciliariter fiat, ut materia haec fuerit causa convocationis, vel saltem praeceptum a Papa, ut de ea judicium feratur, et denique a Pontifice confirmetur, qui ultimam judicio Synodi manum et complementum addat."

*Ad solvendos plurimos casus de Dispensatione,
Interpretatione et Epiketia.*

271. Observa I. Ex dictis, ut dispensatio sit valida et licita, requiritur 1. Ut fiat ab eo, qui habet legitimam potestatem. 2. Ut fiat circa subditum, vel quasi subditum. Juxta *La Croix de LL.* n. 799., *Sanchez, Lessius*, Superior loci vel territorii potest dispensare cum vagis nullib[us] habentibus domicilium in iis legibus communibus, in quibus potest cum suis subditis, similiter cum peregrinis in dictis legibus, sicut potest eos absolvere a peccatis; cum peregrinis tamen non potest dispensare in votis, juramentis, aut aliis singularibus impedimentis: ad hoc enim videtur requiri major subjectio. Vide *Palao* t. 3. d. 6. p. 7. §. 2. — 3. Ut adsit rationabilis causa dispensandi, v. g. necessitas, utilitas, pietas, gratitudo obmerita in Ecclesiam vel Rempublicam, misericordia ad succurrendum humanae fragilitati etc., aliae causae justae in casibus particularibus prudentum judicio decidenda sunt. 4. Ne sit obreptitia, vel subreptitia. *Obreptitia* dicitur, quando in petitione falsa causa tanquam principale motivum exprimitur, qua cognita, non fuisset data dispensatio. *Subreptitia*, quando tacetur veritas alioquin necessario exprimenda de jure, vel stylo curiae, praesertim si id ex fraude et dolo contingat. Si motivum falsum habeat se ut causa tantum impulsiva, sine quo nihilominus data fuisset dispensatio, quamvis difficilius; vel si taceatur aliiquid, quod non pertinet directe et intrinsece ad materiam concessionis, neque de jure aut stylo curiae exprimendum est, adhuc valet dispensatio, quia tunc censetur Superior adhuc velle dispensare, dummodo causa principalis subsistat. Vide *Laymann* L. 1. t. 4. c. 22. a n. 17. usque ad 26.

272. II. Legislator potest secum ipso dispensare, excepta irregularitate contracta per sententiam, uti nec potest se ipsum absolvere a censuris et peccatis. Probabilius tamen potest secum dispensare in irregularitate per dispositionem juris incursa. *Babenst.* hic a. 4. §. 3.

De modo recurrendi Romam ad impetrandam dispensationem vide *Reiffenst.* post L. 4. *Decret.*, *La Croix*, et infra de votis, matrimonio etc.

273. III. In interpretatione legis (de qua n. 171.) praeceptivae vel prohibitive 1. debet servari proprietas verborum in sensu naturali secundum usum communem hominum, v. g. si talis lex loquatur de filio, intelligitur I.

naturalis, non civilis. 2. In interpretatione legis favorabilis lex extenditur ad proprietatem verborum etiam in sensu civili, v. g. si filii detur privilium aliquid, postquam parentes fuerint mortui, extenditur ad adoptivos, et ad mortem tantum civilem, v. g. si mittantur in exilium etc. 3. In interpretatione legis odiosae vel poenalis semper accipi debet, quod est minus; nam *in poenis benigna est interpretatio facienda*, juxta reg. 49. in 6. Denique ut saepe dictum, consuetudo est optima legum interpres. *Laym.* l. c. c. 18. *La Croix de LL.* a n. 823.

274. IV. Episkeia (de qua n. 172.) locum non habet in lege naturali, nec proprie in lege divina, sed potius interpretatio. Locum autem habet in lege humana, quia legislator scit, se non esse omniscium, nec posse praevidere omnia: ergo hic et nunc debet pati benignam interpretationem, ut se accommodet infirmitati subditorum. Plura apud *Laym.* l. c. c. 19. ubi monet, quod episkeia maxime locum habeat in legibus obligantibus, non item in infirmantibus, nisi de voluntate legislatoris saltem ex aliquo signo constet: hae enim praescribunt formam substantialem, sine qua actus subsistere non potest. Tunc autem, in genere loquendo, potest quilibet privatus legem secundum episkeiam interpretari, quando manifestum est, particularem casum generali legis sententia non comprehendi, sed aequitatis ratione excipi debere. *S. Th.* 2. 2. q. 147. in corp. *Ast quando id manifestum est?* Respondet *Laym.* l. c. n. 3. Primo, si lex servari non possit, nisi violando aliam graviorem legem, scilicet naturalem aut divinam, v. g. si die festo non possit audire Sacrum, nisi periculose aegrotum patrem solum reliquias, potius teneris omittere Sacrum. Huc pertinet regula communis: *Si concurrant duo praecepta, quae simul servari non possint, posthaberi debet, quod minus est.* Secundo, si legis observatio a majore bono alterius virtutis impediatur. Sic Sacerdos volens hora undecima noctis adhuc Vespertas et Completorium recitare, dum subito vocatur ad moribundum, licet jam omnibus morientium Sacramentis praemunitum, potius debet omittere Vespertas et Completorium. Tertio, si observatio legis humanae in aliquo casu sit nimis difficilis, et certo constet, legislatorem noluisse, vel non potuisse tanta severitate obligare. *Vide, quae excusent a transgressione legum.* In dubio, utrum lex in casu particulari per episkeiam esset, ad Superiorem recurrentem est, juxta *L. I. C. de LL.*

„Pro coronide hic subjungitur brevis notitia librorum Juris utriusque, „et modus eosdem citandi.

§. I. De jure Canonico.

„Jus Canonicum, sic dictum quod constet Canonibus, seu regulis Ecclesiae, est collectio Canonum seu Decretorum Ecclesiasticorum auctoritate Ecclesiae facta, vel approbata. Hodiernum (de quo solo nunc) tribus voluminibus, et sex collectionibus continetur.

I. Volumen vocatur Decretum Gratiani: cum enim multi ss. Canones collegissent, ut Dionysius Exiguus, Isidorus Hispalensis, Cresconius Africanus Episcopus, Isidorus Mercator, Regino Prumiensis Abbas, Burhardus Vormatiensis, Yvo Carnotensis, horum vestigiis insistens Gratianus, per 24. annos aut circiter desudavit in colligendis variis tum Conciliorum sive generalium sive particularium Canonibus, tum ss. Pontificum decretis, tum ss. Patrum dictis seu sententiis; quae omnia in unum redacta inscripsit *Concordantia discordantium Canonum*, eo quod Canones in speciem discordes conciliaret, ac publica fecit anno 1151. aut circiter.

„Decretum tribus constat partibus. 1. Agit de personis Ecclesiasticis, ac complectitur 101. distinctiones, quarum singulæ multis ordinarie con-

stant capitibus seu canonibus. 2. Tractat de actionibus seu iudicii Ecclesiasticis, et continet 36. causas, quae distribuuntur in varias quaestiones, multis item capitibus conflatas. Causae vero trigesimae tertiae quaestio 3. continet Tractatum de Poenitentia in 7. distinctiones divisum. 3. Cui titulus est, *de Consecratione*, agit de rebus sacris, et in 5. distinctiones distribuitur.

„Hoc opus ab Eugenio III. fuisse approbatum asserunt nonnulli, sed verosimilius videtur, privata tantum auctoritate fuisse editum, nec proinde plus habere auctoritatis, quam habent fontes, ex quibus desumpti sunt Canones. Quia vero menda quaedam irrepserant in Decretum, tribuebatur v. g. uni auctori, quod alteri convenit, laudabantur Concilia nullibi celebrata, etc. ab iis mendis magna ex parte purgatum est jussu et cura ss. PP. Pii IV. et Greg. XIII. ac tandem ab Augustino Tarracensi Episcopo in opere edito de emendatione *Gratiani*.

„Sic autem citari solent Canones seu Capita primae partis, Cap. *Quorundam* Distinct. 23., vel Distinct. 23. Cap. *Quorundam*: id est, capite quod incipit ab isto vocabulo, *Quorundam*, quodque reperitur in Dist. 23... Canones secundae partis citantur v. g. Causa 16. Cap. *Episcopo* Quaest. 6... Tractatus vero de Poenitentia sic allegatur: *De Poenitentia*. Dist. 3. Cap. *Irrisor* est: id est in Tractatu de Poenitentia (quem in Causa 33. quaest. 3. esse diximus) distinct. 3. capite quod incipit ab his verbis: *Irrisor est*. Canones vero tertiae partis: *de Consecratione* dist. 5. Cap. *Manus*.

„Aliquando invertitur ordo, et primo citatur Canon, deinde Causa vel Distinctio sic: Can. *Manus* de Consecr. dist. 5. Aliquando ex prima, et tertia parte Decreti laudantur Canones, citando priora cujusque Canonis verba, adjecto simul n. 1. 2. etc. e. g. Can. *Multis* 5. dist. 44.

„Quod si multi Canones in eadem distinctione vel quaestione ab eodem vocabulo incipiunt, additur numerus, quo possit citatus Canon designari v. g. Cap. *quando* 2. in Dist. 44. id est, 2. capite ex iis quae incipiunt voce, *quando*, in distinctione 44. Idem observatur in aliis libris *Juris Canonici*. Ad calcem Decreti reperiuntur in aliquibus editionibus *Canones poenitentiales*, et ii qui sub Apostolorum nomine vulgantur.

„II. Volumen continet 5. libros Decretalium, quae dicuntur Gregorii IX., quia ejus jussu s. Raymundus de Pennafort Canones in postremis Conciliis generalibus editos, ac Decreta ss. Pontificum, praecipue vero Alexандri III., Innoc. III. et Honori III. in unum volumen collegit, et edidit 5. libros Decretalium variis titulis inscriptos, qui multa continent capita. In 1. agitur de Personis Ecclesiasticis: in 2. de Judiciis: in 3. de Clericis, et Rebus sacris: in 4. de personis laicis, seu de iis, quae ad sponsalia et matrimonium pertinent: in 5. de criminibus et eorum poenis. Quinque libri Decretalium hoc versu comprehenduntur: *Judex*, *Judicium*, *Clerus*, *Sponsalia*, *Crimen*.

„Nota eundem ordinem servari in Sexto, Clementinis et Extravagantibus communibus. Collectionem hanc editam anno circiter 1230. auctoritate Apostolica confirmavit Gregorius IX. Allegantur hoc modo: extra de Simonia cap. *Matthaeus*: id est, extra Decretum Gratiani, nempe in Decretalibus Greg. IX. Titulo de Simonia cap. *Matthaeus*. Aliquando citantur non per verba, sed per numeros, e. g. cap. 1. de Praebendis. In unoquoque titulo capita omnia, quibus non praefigitur nomen Pontificis, tribui debent Pontifici, qui fuit ultimus designatus.

„III. Volumen tribus constat partibus, quarum 1. dicitur *Sextus*. 2. *Clementinae*: 3. *Extravagantes*.

,1. Sextus sic nuncupatur, quia quinque libris Decretalium Greg. IX. additus est; ss. Pontificum, qui Gregorium IX. inter et Bonifacium VIII. sederunt, Epistolas Decretales, et ipsius Bonifacii Constitutiones complectitur. A Bonifacio VIII. promulgatus est anno circiter 1298. Citantur Canones Sexti eodem modo quo Decretales Greg. IX. addita solum hac voce in Sexto: v. g. cap. *Si gratiouse*, de Rescriptis in 6. In fine Sexti apponuntur Regulae Juris.

,2. Clementinae sunt Constitutiones Clementis V. in Concilio Vienensis editae, et a Joanne XXII. ejus Successore promulgatae circa annum 1316. Sic allegantur: Clementina *Quamvis*, de Foro competenti; vel Clementina unica, de Foro compet., vel etiam addito numero, v. g. Cap. *Nolentes* 2. in Clementinis de Haereticis.

,3. Extravagantes, sic dictae, quod vagarentur extra Corpus Juris Canonici. Aliae autem sunt particulares, aliae communes. Particulares, quae dicuntur Joannis XXII., sunt hujus s. Pontificis Constitutiones in 14. Titulos distributae. Sic citantur: cap. *Ecclesiae Extrav.* (vel *Extravag.*) Joannis XXII., vel etiam: cap. *ad omnes* 1. de electione et electi potestate in Extravagantibus Joannis XXII. Communes, sic appellatae, quod sint Constitutiones plurimorum ss. Pontificum, qui paulo ante, vel post Joannem XXII. vixerunt, imo et ipsius Jean. XXII. a privatis quibusdam collectae sunt, nec illius s. Pontificis auctoritate promulgatae. Videntur tamen usu ut plurimum receptae, et dividuntur in 5. libros, quibus tamen deest quartus, de Sponsalibus. Eodem modo allegantur, quo particulares, sed additum, in Extravag. Communibus: et semper intelliguntur Communes, quoties absolute citatur: Extravagantes.

,Extat etiam in quibusdam juris additionibus septimus Decretalium liber conflatus ex variis ss. Pontificum Constitutionibus, sed privata tantum auctoritate editus est, et raro allegatur. Est et Bullarium magnum, quod multis constat voluminibus, ubi colliguntur recentiorum ss. Pontificium Bullae, Brevia, aliaque multa. Bullae sunt concessiones aut ordinationes in rebus gravioribus, nec nisi in membranis describuntur, si gilla habent appensa plumbea, et quae praeseferunt ss. Petri et Pauli effigiem. Breve Apostolicum est contracta et brevis scriptura, quae in negotiis minoris momenti conceditur, muniturque sigillo in cera sub annulo Piscatoris et Secretarii subscriptione. Signatura Apostolicae sunt dispositions, quae ab Apostolica Sede proficiscuntur, in papyro conscribuntur, nec sigillo muniuntur, et ut plurimum his exprimuntur verbis: *Fiat ut petitur*. Versantur circa concessionem Beneficii per supplicationem petiti, circa absolutionem, aut dispensationem, aut rehabilitatem etc.

§. II. De Jure Civili.

,Jus Civile Romanum continetur in collectione Legum Romanarum edita a Justiniano Imperatore, qui suas antiquis addidit, et quatuor in partes distribuit. Is floruit saeculo VI. obiit anno 566.

,In 1. parte sunt Institutiones Justiniani, quae quatuor libris editae sunt, quasi rudimenta et elementa tyronibus Juris Civilis. Citantur per paragraphum hoc modo, §. 2. Instit. de Jure naturali, Gentium et Civili: id est in libris Institutionum, titulo de jure naturali, etc., nam quando citatur §. non citata lege, materia de qua fit sermo, reperitur in Institutionibus.

,In 2. parte sunt Digesta seu Pandectae, ubi immensa pene legum volumina digesta sunt, et continentur 50. libris, qui in varios distribuuntur.

,tur titulos, tituli in Leges, et Leges in Paragraphos. Quia vero una cum Glossis unico volumine comprehendendi non possent, in 3. volumina dividuntur, quorum primum *Digestum vetus* nuncupatur, utpote prius editum: secundum *Infortiatum*, quasi plenorem ac fortiorum legum notitiam suppeditanus: tertium *Digestum novum*, seu postremo editum. Designantur Pandectae seu Digesta per duplex ff. seu per D. et citantur sic: l. 1. §. 3. ff. de Pactis: id est, lege 1. Paragrapho 3. quae lex in Digestis, titulo de Pactis reperitur.

,In 3. parte est Codex, qui primum ex priscis codicibus Hermogeniano, Gregoriano et Theodosiano, sed contractis conflatus est. At cum multa in eo deessent, auctiorem et correctiorem edidit Justinianus anno 529. Vocatur Codex Repetitae Praelectionis, et distinguitur in 12. libros, quorum Leges sic allegantur: l. si quis 5. Cod. de Episcopis et Clericis.

,In 4. parte continentur Authenticae seu Novellae Constitutiones a Justiniano latae et promulgatae. Unicus est earum liber constans 9. Collationibus, quarum singulæ in varios titulos et Novellas distribuuntur. Sunt autem Novellæ 168. quae sic solent citari: Cap. neque igitur, Novella 90... addi etiam posset Collatio e. g. Collat. 7. quod est ac si dices, Libro 7. Authenticae, quae inter Libros Codicis reperiuntur, sic allegantur: Authentica „Sicut haereditas,“ C. de legitimis tutoribus.

,Ad calcem quatuor Juris partium apponuntur aliquando varia Imperatorum Edicta, et novellæ Constitutiones, item et Feudorum Consuetudines 5. libris comprehensae, Leges 12. Tabularum, Fasti Consulares, etc.

CAPUT IV. De peccatis in genere.

§. I. Quid et quotuplex sit peccatum proprie acceptum.

275. R. I. Cum S. Ambr. L. de Paradiso c. 8. *Peccatum est prævaricatio libera transgressio legis divinae*: vel juxta S. Aug. L. 22. contra Faustum cap. 27. est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Dixi 1. *Libera transgressio*: ad peccatum enim tria requiruntur: 1. ut sit voluntarium: 2. ut sit liberum: 3. ut advertatur malitia. Busemb. L. 5. de pecc. c. 1. dub. 1. Dixi 2. *Legis divinae*, hoc est, omnis legis in conscientia obligantis; quaelibet enim transgressio legis etiam humanae obligantis in conscientia legi divinae repugnat: *qui enim resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, ad Rom. 13.: ergo hoc ipso peccata contra legem humanam obligantem in conscientia sunt contra legem divinam mediate. *Materiale peccati est ipse actus, vel ejus omissio; formale est ipsa ratio transgressionis legis*. In peccato proprie tali praecipue spectantur *reatus culpeæ et poenæ*. *Causa peccati* est sola voluntas creata, Deo permittente, et in citantibus mundo, carne et daemone. Effectus sunt corruptio naturae, qua hebetatur intellectus, induratur voluntas etc., poena, et variae quandoque obligationes.

276. R. II. Peccatum primo dividitur in originale et personale. *Originale* est, quod contraximus in Adamo, quatenus nostræ voluntates in ejus voluntate erant inclusæ, juxta Trid. sess. 5. in decreto de peccato orig.: *Hoc Adae peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest unicuique proprium* etc. In fine hujus decreti declarat haec ipsa sancta Synodus, *non esse suae intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem, sed observandas esse Constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ IV. sub poenis in eis Con-*